

STORTINGET

Innst. 340 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument 5 (2023–2024)

**Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen
om Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd
for Forsvaret for 2023**

Til Stortinget

1. Bakgrunn

1.1 Ombudsnemndas mandat og sammensetning

Den 1. oktober 2021 trådte lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret i kraft. I § 1 har loven følgende bestemmelse om Ombudsnemndas formål og mandat:

«Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret (Ombudsnemnda) skal fremme og beskytte rettighetene og interessene til personer som har tjenesteplikt etter forsvarsloven og personer som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.»

1.2 Ombudsnemndas innledning til årsmeldingen

1.2.1 OMBUDSNEMNDAS TILSYN, MØTEVIRKSOMHET OG AKTIVITETER I 2023

I 2023 har Ombudsnemnda gjennomført to tilsyn og fem samlinger – nemndsmøter – der eksterne møteparter har deltatt. I tillegg har forsvarsombudet gjennomført en rekke møter og avdelingsbesøk, alene og sammen med nemndas nestleder og nemndsmedlemmer.

Rettighetene og interessene til vernepliktige i førstegangstjeneste står sentralt i begrunnelsen for Ombudsnemndas formål og mandat. I ung alder er disse soldatene lovpålagt en straffesanksjonert plikt til å gjøre tjeneste i de væpnede styrker, med alt hva det kan innebære. Nemnda mener at Forsvarets plikt til å ta vare på sitt personell, skjerpes når det dreier seg om vernepliktige i førstegangstjeneste.

Tillitsvalgtordningen i Forsvaret (TVO) er en sentral kilde for Ombudsnemnda og andre som ønsker å lære om situasjonen for vernepliktige soldater i førstegangstjeneste. TVO er også i år invitert til å skrive et eget innlegg til Dokument 5. Det fremgår av innberetningen at nemnda deler de tillitsvalgtes bekymring, blant annet om soldatenes bo- og velferdsforhold og om deres beredskap som soldater.

1.2.2 VERNEPLIKTIGE SOLDATER I FØRSTEGANGSTJENESTE: BO- OG VELFERDSFORHOLDENE MÅ FORBEDRES OG SOLDATENES KRAV PÅ OG ØNSKE OM Å VÆRE KLARE TIL STRID MÅ TAS PÅ ALVOR

Soldatenes bo- og velferdsforhold og kunnskap om egen rolle i strid, ligger slik Ombudsnemnda ser det, i kjernen av Forsvarets forpliktelse overfor soldatene. Nemnda erfarer at denne forpliktelsen i stor utstrekning ikke blir oppfylt.

Ombudsnemnda ønsker å gi honnør til Tillitsvalgtordningen i Forsvaret (TVO), som over tid, gjennom egne undersøkelser og rapporter om soldatenes bo- og velferdsforhold, har gitt Forsvaret rikelig grunnlag til å treffe adekvate tiltak. I motsetning til andre, mer

sammensatte problemstillinger som ligger til grunn for den kritiske personellsituasjonen i Forsvaret, mener nemnda at soldatenes bo- og velferdsforhold hovedsakelig er et spørsmål om økonomiske prioriteringer. Innretningen av bo- og velferdsforholdene er mer komplisert. Nemnda mener at Forsvarsbygg-modellen, som innebærer at Forsvaret leier bygninger og vedlikeholdet av dem av en annen etat, er moden for revisjon. Nemnda mener revisjonen bør gjøres før den bebudede oppbyggingen av Forsvaret tilar.

Når det gjelder soldatenes beredskap for krig, har soldatene behov for kunnskap om egen rolle i strid. Ombudsnemnda mener Forsvaret ikke ivaretar behovet soldatene har, i tilstrekkelig grad.

Det er nærmest blitt et slagord at Norge har verdens beste soldater. Det stemmer etter Ombudsnemndas syn, men med den presiseringen at det er de best kvalifiserte ungdommene – i henhold til Forsvarets seleksjonskriterier – som velges ut blant vernepliktige til å tjenestegjøre i Forsvaret. Nemndas inntrykk er at de vernepliktige soldatene er ansvarsfulle og seriøse ungdommer. Men soldatene forventer og har krav på tilstrekkelig trening og utstyr til å kunne løse oppdraget og til å ta vare på seg selv i strid. De har krav på å motta tilstrekkelig kunnskap om egen rolle i strid, og innføring i krigens folkerett må være sentral i denne opplæringen. Nemnda viser til TVOs innlegg til Dokument 5:

«Mange soldater har ikke tilgang til et personlig våpen, og flere rører heller ikke et våpen igjen, etter at de har avsluttet rekruttutdanningen. Med dette reduseres også muligheten til å bygge kompetanse og trygghet rundt sin egen rolle som soldat, og den virkeligheten de ser for seg å skulle operere i ved en eventuell krise/krigssituasjon. Dette skaper igjen unødvendig usikkerhet for mange, som blir nødt til å forestille seg hva egen rolle og funksjon vil kunne være, fremfor å få dette tydeliggjort og eksemplifisert gjennom realistisk trening og øving.»

Ombudsnemnda har i tidligere rapporter pekt på at soldatene reagerer på at de får for lite «grønn» tjeneste, det vil si tjeneste i felt. Dette underskuddet kan ha flere årsaker, som utstyrsmangel, mangel på ressurser i form av befal og/eller i form av øvingsmidler. Når det gjelder å øke soldatenes kunnskap om egen rolle i krig og krigens folkerett, har det en mindre økonomisk kostnad. Det fordrer noen økte undervisningsressurser i tillegg til de få ressursene som er avsatt til undervisning i dag. Nemnda mener undervisningen må prioriteres slik at soldatene får utvikle en trygg prinsippforståelse.

TVO har bestemt, gjennom sitt landsstyre, at årets tema for den landsomspennende «Soldataksjonen» i Forsvaret er soldatenes beredskap. Ombudsnemnda slutter seg til TVOs innlegg:

«De vernepliktige er Forsvarets maktmiddel og et av statens viktigste verktøy for å forsvare Norges suvereni-

tet, demokrati og verdier. De førstegangstjenestegjørende tjenestegjør på straffesanksjonerte vilkår. Det vil si at de kan straffes ved tjenesteforsømmelse, så vel som å ta dårlige etiske avgjørelser i fred, krise og krig. Soldater skal være uniforme. [...] Normene og spillereglene kan være krevende å fravike, men det er svært viktig at hver soldat evner å foreta seg veloverveide, selvstendige moralske vurderinger.»

1.2.3 ARBEIDET MOT MOBBING OG SEKSUELL TRAKASSERING

Ombudsnemnda har også i 2023 hatt Forsvarets arbeid mot mobbing og seksuell trakassering som et viktig punkt på agendaen. Nemnda vil særlig trekke fram møtene med forsvarsministeren, 30. mai 2023, og forsvarssjefen, 11. desember 2023.

Den 11. desember 2023 var Ombudsnemnda også i møte med Forsvarets avdeling for profesjon og kultur. Nemnda vil holde seg orientert om arbeidet denne avdelingen gjør.

Ombudsnemnda mener det er viktig at overtramp i form av mobbing og seksuell trakassering møtes med adekvate reaksjoner. Nemnda mener at godt lederskap er sentralt for å få bukt med uønsket atferd.

1.2.4 LEDERUTDANNING OG UTVIKLING AV LEDERE

Ombudsnemnda vil særlig gjøre oppmerksom på tilsynet som ble utført hos Hæren i Rena leir, 25.–26. april 2023, der nemnda valgte å konsentrere seg om lederutdanning og lederutvikling.

Ombudsnemnda mener at godt lederskap gjennom hele kommandokjeden er avgjørende for Forsvarets evne, og at godt lederskap krever utdanning, modning og tid til å lede: Det vil si tid til å være sammen med dem man skal lede. I dag er også unge ledere pålagt mange administrative oppgaver som går på bekostning av lederutviklingen. Nemnda er bekymret for utdanningen og utviklingen av gode militære ledere på kort og mellomlang sikt. Det skyldes den kritiske personellstrukturen i Forsvaret.

I sitt forord lister forsvarsombudet opp ulike momenter som han har erfart er sentrale for Forsvarets personell i tiden som kommer. Ombudsnemnda slutter seg til disse. Lederutdanning og lederutvikling krever at personellet blir værende i Forsvaret. Da må Forsvaret være en attraktiv arbeidsgiver. Det dreier seg om lønn, pensjon og balansen mellom jobb og privatliv. Personellens ståtid handler også om karrieremuligheter og utvikling. I dette perspektivet mener nemnda at både OMT-ordningen – som delte enhetsbefalsordningen i én offiserssøyle og én spesialistsøyle – og utdanningsreformen bør gjennomgå kritisk vurdering. Nemnda har til vurdering å gjennomføre tilsyn av disse reformene. En bør etter nemndas syn også spørre seg om sentralisering av

HR-ressursene, som er en avgjørende støttefunksjon for personellet og derigjennom for militære ledere, er hensiktsmessig. Nemnda mener militære hensyn kan tale mot dette.

1.3 Tilsyn

1.3.1 OMBUDSNEMNDAS TILSYN I 2023

Ombudsnemnda gjennomførte to tilsyn i 2023. Først hos Forsvarets operative hovedkvarter og deretter hos Hæren i Rena leir. Tilsynsrapportene og Forsvarsdepartementets uttalelse til disse følger som vedlegg til Dokument 5.

1.3.2 TILSYNET HOS FORSVARETS OPERATIVE HOVEDKVARTER, 27.–28. FEBRUAR 2023

Ombudsnemnda var i møter med sjef Forsvarets operative hovedkvarter, med hovedverneombudet og de tillitsvalgte for både ansatte og soldater, samt varslingsgruppen og operasjonsstøtteavdelingen.

I tilsynsrapporten skrev Ombudsnemnda blant annet om Forsvaret som arbeidsgiver i forbindelse med omstillinger:

«På bakgrunn av andre tilsyn og tidligere avdelingsbesøk og møter med personell, har tilsynet hos FOH forsterket Ombudsnemndas inntrykk av at militære myndigheter, i sin iver etter raskt å tilfredsstille politiske ambisjoner, glemmer eller forsømmer å ivareta personellet sitt på en tilstrekkelig god måte i omstillingsprosesser. Som et minimum mener nemnda at Forsvaret må sørge for at personellet som berøres av omstillingen, mottar informasjon som er riktig, tidsnok, og at Forsvaret må sørge for at personellens medbestemmelse og representasjon gjennom tillitsvalgte, ivaretas.»

I rapporten gjentok Ombudsnemnda et poeng som er fremhevet i tidligere rapporter, om faren ved å tære på personellens tåleevne og ståpåvilje:

«Hvis resultatet av nær sagt enhver omstilling oppleves å være større belastning på den enkelte, og det i tillegg er lite informasjon underveis og prosessen oppleves som uriktig, mener nemnda dette er et alvorlig problem.»

I sin kommentar til rapporten skrev Forsvarsdepartementet blant annet at departementet noterer seg Ombudsnemndas omtale av moderniserings- og effektiviseringsprosessene i Forsvaret:

«Departementet vil understreke at Forsvarets ledelse har stor grad av myndighet til å organisere og lede slike prosesser. Det er forventet av samtlige sektorer i staten å effektivisere der det er hensiktsmessig, og forsvarssektoren er ikke unntatt dette. I stor grad er det en forutsetning for en effektiv anvendelse av økte bevilgninger. Samtidig forventer FD at ansatte og deres tillitsvalgte inkluderes og ivaretas i slike prosesser, spesielt i

prosesser som involverer omstilling. Dette er presisert i etatsstyringsmøter med etatene og overfor etatenes HR-sjefer. Statsråden har også tatt dette opp med forsvarssjefen. Det er tydelig kommunisert forventninger om et aktivt partssamarbeid på alle nivåer i virksomheten.»

1.3.3 TILSYNET HOS HÆREN I RENA LEIR, 25.–26. APRIL 2023

Tilsynet hos Hæren i Rena leir bestod av møter med sjef Hærens våpenskole, sjef Telemark bataljon, sjef Hærens skole for rekrutt- og fagutdanning, tillitsvalgte for ansatte og soldater i førstegangstjeneste og Hærens hovedverneombud. Utvikling og utdanning av ledere var et tema som gikk igjen i flere av møtene. Sjef Hærens våpenskole, som er brigader av grad, fortalte blant annet Ombudsnemnda følgende:

«Å bli en god leder krever modning. Det er en danning. Det kan ikke læres fra skolebenken alene. Det tar rett og slett tid, og er et resultat av teori, verdier, praksis, påvirkning fra omgivelsene og justering fra foresatte. Vi må være bevisst på dette og ikke kompromisse på lederutdanning og lederutvikling. Troppssjefene er mer på kontoret enn jeg var. Det er ikke bra, tror jeg. Det er et langt større press på lederne i egenskap av linjelederrollen til selv å ta seg av papirarbeid, noe som tidligere i større grad var lagt til lokale støttefunksjoner, slik at lederne kunne være mer sammen med soldatene sine. Mange av disse støttefunksjonene er nå borte eller sentralisert.»

Utdanning og utvikling av ledere var et viktig tema også i Ombudsnemndas møte med sjef Telemark bataljon. Sjef Telemark bataljon pekte på at det ikke er gjort noe for å heve ståtiden til de yngre offiserene, og at dette er kritisk, fordi troppssjefene er en meget viktig brikke for lederskapet i en avdeling. Problemet ble oppsummert slik for nemnda:

«Troppssjefen er ekstremt viktig. Denne stillingen og funksjonen har vi slått bena vekk under ved ikke å gi dem tilstrekkelig utdanning til første tjenestestilling. Dette forsterkes ytterligere ved at man ikke klarer å utdanne sersjanter på troppsnivå med tilstrekkelig fagkompetanse til å kompensere for manglende fagkompetanse hos troppssjef. Summen av kompetanse i troppsledelsen blir dermed urovekkende lav.»

Sjef Telemark bataljon advarte mot å overforenkle problemet Forsvaret har med å bygge og holde på kompetanse:

«Det blir misvisende kun å peke på, for eksempel, utdanningsreformen. Tilgang til materiell, treningsarenaer og økonomi er også komponenter som alle skal bidra til økt kompetanse. Sjef TMBN opplever at utdanningen er endret til ikke å orientere seg mot vedkommendes første tjenestestillinger, samtidig som treningsarenaer som kunne kompensert for dette, er redusert. Eksempler på dette er mindre øvingsaktivitet av økonomiske årsaker, svekket tilgang på reservedeler og økt

nedetid på materiell, noe som i sum gjør at man får gjennomført mindre trening og øving.»

I sin vurdering av tilsynet, valgte Ombudsnemnda å konsentrere seg om utdanning og utvikling av ledere. Nemnda skrev blant annet:

«Bekymringen som er meddelt Ombudsnemnda også under dette tilsynet, om konsekvensene av at unge ledere i Forsvaret ikke får tid og tilstrekkelig oppfølging til å modne i rollen, deles av nemnda. Nemnda mener at de yngste lederne, som står soldatene nærmest, må gis den trygghet og nødvendige faglige oppfølging som gjør at de kan fremstå som de rollemodellene de bør være, både i fred, krise og krig. Etter nemndas oppfatning gjøres dette best ved at de er til stede og sammen med sine soldater gjennom den daglige tjenesten og ikke bindes opp i rene administrative gjøremål. Antallet soldater den enkelte leder har ansvar for, må ikke overskride den kompetanse som vedkommende leder har.»

Forsvarsdepartementet pekte i sin kommentar til tilsynsrapporten på at det er foreslått økte bevilgninger til rekruttering, utdanning og til å beholde personell:

«[...] Det er likevel kjent at det må legges ned en betydelig innsats innen kompetansebygging i årene som kommer, og for å erstatte ledere som ble utdannet i de store krigsskolekullene på slutten av 1980-tallet. Dette vil være faktorer som vil måtte tas høyde for i arbeidet med ny langtidsplan.»

1.4 Møtevirksomhet og aktiviteter

1.4.1 OMBUDSNEMNDAS MØTER MED EKSTERNE PARTER

I 2023 har Ombudsnemnda som collegium holdt åtte møtedager med eksterne parter. Nemndas tilsynsvirksomhet og forsvarsombudets avdelingsbesøk og møtevirksomhet kommer i tillegg til dette.

I 2023 har Ombudsnemnda hatt to møter med de landstillitsvalgte i Vernepliktsrådet, som leder Tillitsvalgtordningen i Forsvaret (TVO). Disse møtene gir soldatene en viktig stemme inn i nemndas arbeid og aktivitetsplanlegging. TVO er av den grunn også i årets årsmelding invitert til å skrive et eget innlegg til Dokument 5.

Ombudsnemnda har hatt ett møte med Stortingets presidentskap, ett møte med forsvarsministeren og ett møte med forsvarssjefen i 2023.

I tillegg til de nevnte møtepartnerne har Ombudsnemnda i 2023 holdt møter med:

- Forsvarets spesialstyrker
- Forsvarets bedriftshelsetjeneste
- Forsvarets hovedverneombud
- Forsvarets avdeling for profesjon og kultur
- Norges offisers- og spesialist-forbund
- Befalets Fellesorganisasjon
- Forsvarsdepartementet

- Norges Veteranforbund for Internasjonale operasjoner (NVIO)
- Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner
- Forsvarets veteraninspektør

1.4.2 FORSVARSOMBUDETS AVDELINGSBESØK OG MØTEVIRKSOMHET

Forsvarsombudet jobber etter en stående fullmakt fra Ombudsnemnda som collegium, til selvstendig å arrangere og delta på møter og aktiviteter som angår nemndas formål og mandat. Gjennom året gjennomfører forsvarsombudet en rekke slike møter og besøk. Hensikten er å gjøre Forsvarets avdelinger og personell kjent med nemndas formål, mandat og arbeid, og selv å bli kjent med aktuelle problemstillinger som nemnda kan vurdere å gå nærmere inn i.

Forsvarsombudets selvstendige virksomhet blir fortløpende omtalt på nemndas nettsider, såfremt det egner seg for offentligheten og møtepartneren(e) godtar det. Enkelte besøk fører til at forsvarsombudet følger opp umiddelbart. Det var tilfellet både etter besøket til det norske styrkebidraget i Litauen, 19.–22. mars 2023, og etter besøket til Luftforsvarets stasjon Sørreisa, 31. august 2023, se nedenfor.

I 2023 har forsvarsombudet blant annet gjennomført følgende besøk og møter:

- Finnmark landforsvar
- Alliert treningssenter på Setermoen
- Forsvarspolitisk frokost på Stortinget
- Øvelse «Joint Viking», Setermoen
- FLOs tekniske hovedsete, Bjerkvik
- Det norske styrkebidraget i Litauen
- Kystjegerkommandoen, Trondenes
- Utenriksministeren, sammen med Ombudsnemndas nestleder, Oslo
- Veterankonferansen, sammen med nemndsmedlemmer, Molde
- Generalsekretæren i Norges Veteranforbund for Internasjonale operasjoner, Oslo
- Evenes flystasjon
- Generalsekretæren i Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner, Oslo
- Ukrainas ombud, sammen med det norske sivilombudet og barneombudet, Oslo

1.5 Oppfølging av henvendelser

1.5.1 GENERELT OM OMBUDSNEMNDAS OPPFØLGING AV HENVENDELSER

Ombudsnemndas kontor følger opp henvendelser gjennom telefonsamtaler, ved å ta imot saksdokumenter og ved å bidra til fremdrift og avklaring der det er mulig.

Når henvendelsen krever det, holder forsvarsombudet personlige møter med parten eller partene, på vegne av og etter stående fullmakt fra nemnda som kollegium. Møtene finner sted enten på Ombudsnemndas kontor, hos parten eller på «nøytral» grunn.

1.5.2 HENVENDELSE OM SELVMORD

I august 2023 mottok forsvarsombudet en henvendelse fra foreldrene til en elev i Forsvaret, Jakob, som døde 18. mars samme år. Han tok sitt eget liv.

Forsvarsombudet har fulgt opp henvendelsen gjennom et møte med avdelingen i Forsvaret og et møte med Jakobs foreldre. På bakgrunn av møtene og en gjennomgang av dokumenter som Jakobs foreldre har utarbeidet, skrev ombudet et brev til forsvarssjefen, datert 16. november 2023.

I brevet til forsvarssjefen anbefaler forsvarsombudet at Forsvaret gjennomfører et skriftlig evalueringsarbeid på bakgrunn av Jakobs død, som sørger for å samle og fremstille fakta og vurderinger som ble gjort:

«Et skriftlig evalueringsarbeid vil sikre notoritet [...] Det vil kunne bidra til å gi de etterlatte en dokumentert oversikt over hendelsen, herunder de tiltak [avdelingen] traff forut for hendelsen og hvilke tiltak som er truffet av [avdelingen] og Forsvaret siden. Videre vil en evaluering kunne påvise eventuelle læringspunkter. Det vil kunne bidra til forebygging. Det vil også kunne sette militære myndigheter i stand til å erkjenne eventuelle momenter i oppfølgingen av Jakob [...] som kunne eller burde vært bedre, noe de etterlatte gir uttrykk for å ha savnet i kommunikasjonen med [avdelingen].»

Ombudsnemnda mottok foreløpig svar fra Forsvarsstaben 13. februar 2024. Der fremgår det blant annet at det er igangsatt et arbeid med å sammenstille fakta og vurderinger om Jakobs død. Frist for arbeidet er satt til 5. april 2024. Nemnda mener det er bra at Forsvaret gjør dette.

På generelt grunnlag mener Ombudsnemnda at selvmord med tilknytning til arbeidet eller tjenesten i Forsvaret bør behandles på lik linje med andre dødsfall og alvorlige ulykker med tilknytning til Forsvaret. Nemnda vil følge opp arbeidet som nå gjøres i Jakobs sak.

1.6 Forsvarets veteraner

1.6.1 OMBUDSNEMNDAS VEILEDNING I ENKELTSAKER

Ombudsnemndas kontor har også i 2023 mottatt henvendelser fra Forsvarets veteraner. Det gjelder i hovedsak skadde veteraner, som i varierende grad trenger hjelp til å navigere i egen sak, til å finne fram til de relevante reglene og til hvilket «spor» saken kan følge videre.

De skadde veteranene som henvender seg til Ombudsnemndas kontor, ønsker ofte å ta opp det de opp-

fatter som omstendelig saksbehandling hos Statens pensjonskasse, og at Statens pensjonskasse foretar en urimelig bevisvurdering, særlig når det gjelder medisinske erklæringer til støtte for veteranen. En annen problemstilling som veteraner henvender seg til nemndas kontor om, gjelder krav om uførepensjon der vedkommende veteran mangler tre års opptjeningsstid i Statens pensjonskasse. Det er ingen særregler eller særordninger for veteraners uførepensjon. Veteraner som er blitt skadd i tjeneste for Forsvaret, og som på skadetidspunktet var medlem av pensjonskassen, synes det er urimelig å bli avskåret fra uførepensjon kun på grunn av manglende opptjeningsstid.

1.6.2 NY TILTAKSPLAN FOR VETERANER

Ombudsnemnda har i 2023 gjennomført møter med Forsvarsdepartementet, med Forsvarets veteraninspektør og flere veteranorganisasjoner om den nye tiltaksplanen for veteraner, som nylig er avgitt. Nemnda vil søke om budsjettmidler til å arrangere et veteranrelatert seminar i 2025, der tiltaksplanen naturlig vil bli en del av agendaen.

1.6.3 BØR DET VÆRE EN EGEN LOV FOR VETERANER?

Ombudsnemnda mener det kan være hensiktsmessig å få samlet de juridiske reglene for veteraner, især for skadde veteraner, i en egen veteranlov. En egen lov vil gi et samlet rettighetsvern som det vil være enklere å finne fram i, i forhold til dagens regelverk. En egen lov vil i tillegg kunne tydeliggjøre den politiske viljen bak ordningene og bidra til en felles forståelse mellom veteranen og forvaltningen om hvordan slike saker skal behandles. Til sammenligning har man en egen veteranlov i både Canada og Nederland. Nemnda synes at formålsparagrafen i den canadiske loven – som bærer tittelen «Veterans Well-being Act» – er inspirerende. Nemnda har særlig sans for prinsippet som er knesatt i siste setning:

«The purpose of this Act is to recognize and fulfil the obligation of the people and Government of Canada to show just and due appreciation to members and veterans for their service to Canada. This obligation includes providing services, assistance and compensation to members and veterans who have been injured or have died as a result of military service and extends to their spouses or common-law partners or survivor and orphans. This Act shall be liberally interpreted so that the recognized obligation may be fulfilled.»

1.7 Internasjonalt samarbeid

1.7.1 FORSVARSOMBUDETS BESØK HOS DET NORSKE STYRKEBIDRAGET TIL «ENHANCED FORWARD PROTECTION» (EFP) I RUKLA, LITAUEN, SAMMEN MED OMBUDENE FRA NEDERLAND OG TYSKLAND

Besøket ble gjennomført i mars 2023. Programmet var dels felles, dels nasjonalt.

Fellesdelen av programmet handlet blant annet om hvordan de tre landenes styrkebidrag samarbeider i det daglige, og hvilke fordeler og utfordringer dette innebærer. Ombudene er svært takknemlige for tiden og ressursene vertskapet satte av til besøket, og for all tilrettelegging i forkant, sammen og hver for seg.

For forsvarsombudet bestod det nasjonale programmet i et møte med den norske styrkesjefen, en omvisning i garnisonen og på den norske forlegningen, et møte med de tillitsvalgte og til slutt en seanse med alle tilgjengelige norske soldater, der forsvarsombudet informerte om Ombudsnemndas arbeid og fikk vite hvordan det er å være soldat i EFP.

Opplysningene som forsvarsombudet mottok fra det norske personellet i EFP, førte til at ombudet skrev et brev til forsvarssjefen, som han besvarte. Brevene følger som vedlegg til Dokument 5.

Forsvarsombudet planlegger et nytt besøk til de norske soldatene i Rukla i 2024, for å observere om forholdene han påpekte i brevet til forsvarssjefen, er utbedret.

1.7.2 DELTAGELSE PÅ DEN 15. ÅRLIGE KONFERANSEN FOR MILITÆRE OMBUDSORDNINGER I WIEN, ØSTERRIKE

Den årlige konferansen for militære ombudsordninger ble i 2023 arrangert i Wien fra 18. til 20. juni, som et samarbeid mellom den østerrikske ombudsordningen og organisasjonen DCAF (Geneva Centre for Security Sector Governance). Konferansens hovedtemaer var klimaendringer og forsvar, og psykisk helse i de væpnede styrker. Forsvarsombudet deltok sammen med Ombudsnemndas nestleder.

1.7.3 FORSVARSOMBUDET DELTOK PÅ MØTE MED UKRAINAS OMBUD

Den 17. mars 2023 deltok forsvarsombudet på lunsjmøte med Ukrainas ombud (The Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights), Dmytro Lubinets, i regi av Utenriksdepartementet. Fra norsk side stilte også sivilombud Hanne Harlem og barneombud Inga Bejer Engh.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kari Henriksen, Frode Jacobsen og Kirsti Leirtrø, fra Høyre, lederen Peter Frølich og Svein Harberg, fra Senterpartiet, Nils T. Bjørke, fra Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen, fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, fra Rødt, Seher Aydar, fra Venstre, Grunde Almeland, og fra Miljøpartiet De Grønne, Lan Marie Nguyen Berg, viser til Dokument 5 (2023–2024), Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023.

Komiteen merker seg at nemnda peker på at rettighetene og interessene til vernepliktige i førstegangs-tjeneste står sentralt i Ombudsnemndas formål og mandat.

Komiteen merker seg videre at nemnda peker på nødvendigheten av at bo- og velferdsforholdene til vernepliktige soldater må forbedres, og at soldatenes krav på og ønske om å være klare til strid må tas på alvor.

Komiteen registrerer at nemnda i sitt forord til årsmeldingen peker på at norske myndigheter nå snakker om vår militære beredskap og den sikkerhetspolitiske uroen rundt oss på en ny og skarpere måte, og at det er bred enighet om at det må foretas store investeringer i Forsvaret.

Komiteen viser til at ombudet peker på at ivaretagelsen av personellet derfor er viktigere enn noen gang.

Komiteen viser til at Ombudsnemnda har gjennomført to tilsyn og fem nemndsmøter der eksterne møteparter har deltatt.

Komiteen registrerer at nemnda er bekymret for den pressede personellstrukturen i Forsvaret og hvilke konsekvenser den vil kunne få for personellens sikkerhet og for Forsvarets beredskap. De peker videre på lederutvikling og lederutdanning i et langsiktig perspektiv samt nødvendigheten av tiltak som pensjon, pendlermuligheter og boforhold som viktige for å beholde og rekruttere personell.

Komiteen viser til at nemnda mener at selvmord med tilknytning til arbeidet eller tjenesten i Forsvaret bør behandles på lik linje med andre dødsfall og alvorlige ulykker med tilknytning til Forsvaret.

Komiteen sier seg enig i dette.

Komiteen merker seg at nemnda mener det kan være hensiktsmessig å få samlet de juridiske reglene for veteraner, især for skadde veteraner, i en egen veteranlov, lik veteranloven de har i Canada og Nederland.

Komiteen er tilfreds med at nemnda søker å arrangere et veteranrelatert seminar i 2025 basert på den nylig avgitte tiltaksplanen for veteraner.

Komiteen registrerer at nemnda i år som i fjor har viet oppmerksomhet til temaet varslingsaker, mobbing og seksuell trakassering.

Komiteen merker seg også at nemnda har observert at det nær sagt ikke finnes lokale ressurser til å behandle personalsaker, og at det er store utfordringer knyttet til lederskapet som utøves nærmest soldatene.

Komiteen viser til at nemnda har en viktig rolle med et høyt aktivitetsnivå også i 2023, og ønsker å takke nemnda for arbeidet som er lagt ned gjennom det siste året.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre merker seg at Tillitsvalgtordningen i Forsvaret i sitt innspill til Dokument 5 skriver:

«Mange soldater har ikke tilgang til et personlig våpen, og flere rører heller ikke et våpen igjen, etter at de har avsluttet rekruttutdanningen. Med dette reduseres også muligheten til å bygge kompetanse og trygghet rundt sin egen rolle som soldat, og den virkeligheten de ser for seg å skulle opererer i ved en eventuell krise/ krigssituasjon. Dette skaper igjen unødvendig usikkerhet for mange, som blir nødt til å forestille seg hva egen rolle og funksjon vil kunne være, fremfor å få dette tydeliggjort og eksemplifisert gjennom realistisk trening og øving.»

Disse medlemmer mener påpekingen fra de tillitsvalgte handler om å ivareta Forsvarets kjerneoppgave på en best mulig måte, og ber forsvarsministeren om å sikre at dette viktige innspillet fra TVO hensyntas i departementets oppfølging av Forsvaret.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til nemndas omtale av forvaltningsmodellen for eiendom i forsvarssektoren:

«Nemnda mener at Forsvarsbygg-modellen, som innebærer at Forsvaret leier bygninger og vedlikeholdet av dem av en annen etat, er moden for revisjon. Nemnda mener revisjonen bør gjøres før den bebudede oppbyggingen av Forsvaret tiltar.»

Disse medlemmer er enige i nemndas anbefaling. Disse medlemmer viser videre til at regjeringen skal ferdigstille en gjennomgang av forvaltningen av eiendom, bygg og anlegg i forsvarssektoren i løpet av våren 2024, som omtalt i forslag til ny langtidsplan, Prop. 87 S (2023–2024). Disse medlemmer vil understreke at det er selve modellen, hvor Forsvaret leier bygninger av en annen etat, som er moden for revisjon, ikke kun beregningsgrunnlaget for husleie eller andre enkelt-elementer innenfor denne modellen.

3. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og rå Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 5 (2023–2024) – Innberetning fra Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret for 2023 – vedlegges protokollen.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 21. mai 2024

Peter Frølich

leder

Kirsti Leirtrø

ordfører

